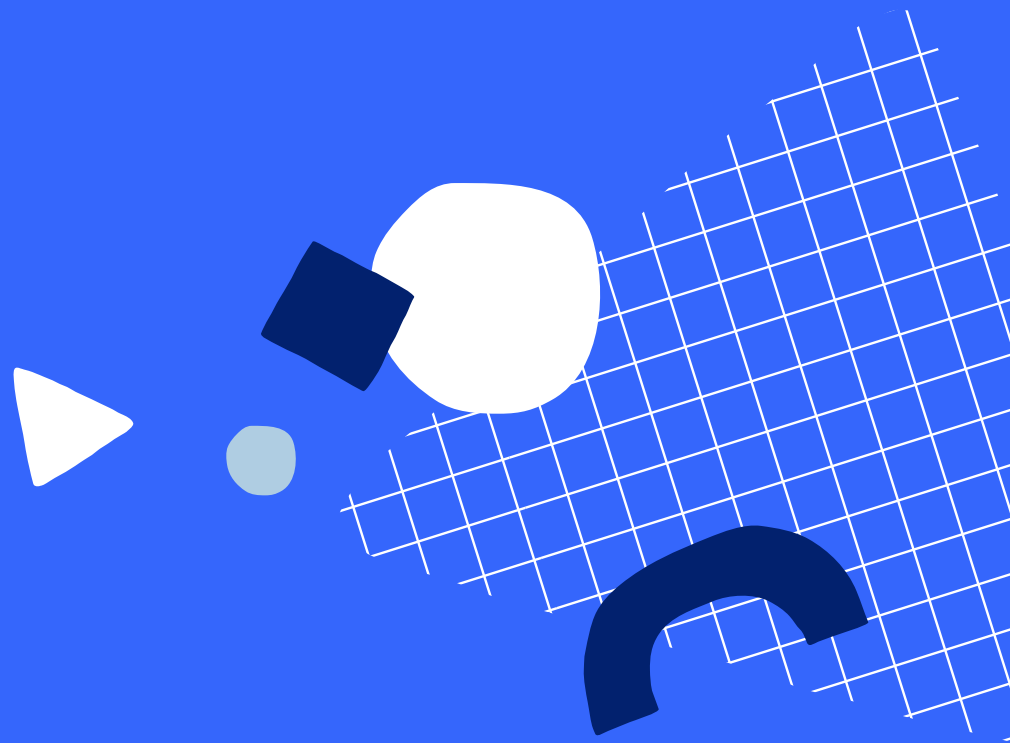
Evropská agenda
pro učení dospělých
Národní pedagogický institut ČR

Jak rozvíjet základní dovednosti dospělých

Příručka pro vzdělavatele

Spolufinancováno Evropskou unií

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Obsah

Úvod **3**

Co jsou základní dovednosti a proč jsou důležité **5**

Jak rozvíjet základní dovednosti dospělých **10**

A. Jak vypadají čtenářské a matematické dovednosti? 10
B. Jak velký je problém s nízkou úrovní základních dovedností? 11
C. Jak zjistit, kdo má nízkou úroveň základních dovedností? 11
D. Jak rozvíjet základní dovednosti u dospělých? 14
E. Jak implementovat základní dovednosti do vzdělávacích aktivit? 18

Závěr **20**

Přílohy **21**

Příloha A: Kde je možné najít informace k základním gramotnostem dospělých 21
Příloha B: Cíle základních dovedností dospělých 21

Úvod

Mezi základní dovednosti ještě před několika desítkami let patřila schopnost číst a psát, tedy tzv. **primární gramotnost** (alfabetismus). V současné době má tuto schopnost, tedy umí číst a psát, podle UNESCO[1] více než 86 % světové populace nad 15 let, nicméně stále je ještě na světě 739 milionů lidí primárně negramotných, z nichž většina je žen. Toto téma je natolik důležité, že už od roku 1967 je datum 8. září spojeno s Mezinárodním dnem gramotnosti (International Literacy Day), abychom si tuto problematiku stále připomínali.

V České republice se počet primárně negramotných lidí nezjišťuje, ale pouze odhaduje, a to na méně než 1 % populace. Především díky povinné školní docházce tedy u nás naprostá většina populace zná písmena a umí je napsat a složit s z nich slova a ta přečíst.

V současných tzv. západních společnostech, do nichž Českou republiku řadíme, ale jen schopnost číst, psát a počítat pro aktivní zapojení se do pracovního a občanského života nestačí a definice základní gramotnosti se tak rozšiřuje na čtení a psaní, které *vede k porozumění a uvědomění významu toho, co člověk čte.* Podle UNESCO[2] ji chápeme jako „*schopnost identifikovat, chápat, interpretovat, tvořit, komunikovat a počítat s použitím tištěných a psaných materiálů spojených s různými kontexty. Gramotnost zahrnuje kontinuální učení, které jedincům umožňuje dosahovat svých cílů, rozvíjet své znalosti a potenciál a plně se zapojit do života své komunity a širší společnosti. Gramotnost zahrnuje také matematickou gramotnost, schopnost provádět jednoduché aritmetické výpočty*“.

„*Schopnost jedince zapojit se do všech činností, v nichž je gramotnost vyžadována pro efektivní fungování skupiny a komunity a také pro to, aby mohl jedinec i nadále využívat čtení, psaní a počítání pro svůj vlastní rozvoj a rozvoj komunity*“ se pak nazývá **funkční gramotnost**[3].

V ještě širším významu se pro *souhrn dovedností, které člověku umožňují efektivní uplatnění v životě i na trhu práce,* používá v současné době pojem **základní dovednosti**. Patří mezi ně kromě čtenářské gramotnosti jako schopnosti číst, psát a mluvit v rodném jazyce a matematické gramotnosti jako schopnosti používat čísla a matematiku v každodenním životě také digitální gramotnost jako schopnost používat základní technologie (telefony, notebooky, tablety, počítače) k provádění každodenních činností. Tyto základní dovednosti jsou důležitým předpokladem pro uplatnění v životě i na trhu práce, protože umožňují efektivní rozvoj profesních či odborných dovedností, zvyšují šanci na vyšší příjem, a naopak snižují riziko nezaměstnanosti a znamenají vyšší společenskou důvěru a, dokonce lepší zdraví.

I přesto, nebo právě proto, že v současné době neexistuje systematická podpora základních dovedností u dospělých, se v mezinárodních výzkumech dovedností dospělých PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies), které realizuje OECD ve spolupráci se zapojenými zeměmi, dlouhodobě ukazuje, že úroveň základních dovedností dospělých v České republice se pohybuje mezi 29 zeměmi OECD na středních pozicích ve čtenářských dovednostech a mírně nadprůměrně si vedeme v dovednostech numerických (matematických), nicméně při srovnání v čase se především čtenářské dovednosti zhoršují, zatímco numerické zůstávají zhruba na stejné úrovni[4].

1 https://www.unesco.org/en/literacy/need-know?hub=401
2 https://databrowser.uis.unesco.org/resources/glossary/2090?search=literacy
3 https://databrowser.uis.unesco.org/resources/glossary/2030?search=literacy
4 https://piaac.cz/vystupy/proc-se-zajimat-o-dovednosti-dospelych/

Jak již bylo uvedeno výše, nízká úroveň základních dovedností s sebou nese řadu ekonomických i neekonomických důsledků jak pro jedince a jeho život pracovní, osobní i občanský, tak pro komunitu a společnost. Je tedy žádoucí rozvíjet základní dovednosti dospělých v průběhu celého jejich života. Je to samozřejmě zodpovědnost každého dospělého, ale významným způsobem k tomu mohou přispět i vzdělavatelé, pokud se při přípravě a realizaci vzdělávacích aktivit zaměří nejen na rozvoj odborné stránky obsahu, ale i na to, aby účastníkům pomáhali rozvíjet základní dovednosti. Není to nic „navíc“, do velké míry se jedná spíše o uvědomění si, že mnohé metody či aktivity, které s účastníky realizují, lze často i jen velmi drobně uzpůsobit tak, aby tento rozvoj podpořily.

Text byl vytvořen v rámci projektu **Evropská agenda pro učení dospělých**, jehož hlavním cílem je podporovat celoživotní učení a zvyšovat povědomí o vzdělávání dospělých na národní, regionální a místní úrovni.

Co jsou základní dovednosti a proč jsou důležité

Základní dovednosti (Basic Skills) můžeme chápat jako základ pro učení se (nejen) ve škole, pro práci i pro každodenní život ve společnosti. Jsou důležité a využitelné samy o sobě, ale zároveň jsou také předpokladem pro získávání a rozvoj dalších dovedností či gramotností, například finanční, občanské a dalších, obecně by se tedy dalo říct, že jsou nezbytné pro život v současné společnosti a plné zapojení do života v ní od dětství přes dospělost až do stáří.

Vycházíme zde a pracujeme s pojetím, které rozlišuje tři typy základních dovedností[5]:

- čtenářské dovednosti (čtení, psaní a mluvení),
- matematické dovednosti (čísla, měření a statistika),
- digitální dovednosti (využívání systémů ICT, vyhledávání, sdílení a zpracování informací).

Musíme ale zmínit, že v roce 2025 byl koncept základních dovedností v Akčním plánu pro základní dovednosti[6] Evropskou komisí v reakci na současné problémy rychle se vyvíjejících společností a ekonomik pozměněn a doplněn na soubor pěti základních dovedností:

- gramotnost („schopnost porozumět vizuálním, zvukovým a digitálním materiálům z různých oborů a v různých kontextech a tyto matriály využívat, vyhodnotit a ústně či písmeně na ně reagovat"), která je základem pro veškeré učení,
- matematika („schopnost uvažovat v matematických pojmech a formulovat, využívat a interpretovat matematické údaje k řešení problémů v reálných situacích a činit podložené úsudky a rozhodnutí založené na údajích"),
- přírodní vědy („schopnost zabývat se vědeckými otázkami a myšlenkami jako přemýšlivý jedinec, což vyžaduje dovednosti, jako je vědecké vysvětlení různých jevů, vyhodnocení a koncepce vědeckých bádání a interpretace údajů a důkazů"),
- digitální dovednosti („sebejisté, kritické a odpovědné používání digitálních technologií k učení, práci a účasti na dění ve společnosti"),
- občanství („schopnost jednat odpovědně a plně se podílet na občanském životě založená na porozumění sociálním, hospodářským, právním a politickým strukturám").

Základ pro získání a využívání základních dovedností, ať uvažujeme původní, nebo aktualizované a doplněné pojetí, získáváme ve škole, to ale rozhodně neznamená, že školou to končí. Pokud je v průběhu života dál nerozvíjíme nebo alespoň neudržujeme, mimo jiné například tím, že je používáme, tyto dovednosti postupně ztrácíme. A naopak, pokud je dítě z nějakého důvodu nezískalo a nerozvíjelo v průběhu školní docházky, neznamená to, že je nemůže získat nebo rozvíjet v dospělém věku. Získávání, udržování a rozvíjení základních dovedností je tedy proces celoživotní.

Podle výzkumů se ovšem ukazuje, že kvalitní formální (školské) vzdělávání a vzdělání je pro získání, udržování a rozvoj základních dovedností klíčové. Jinými slovy, tzv. nízkokvalifikovaní jedinci, tedy lidé, kteří neukončili základní vzdělání (podle mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED získali vzdělání pouze na úrovni 0–1) nebo dokončili pouze základní vzdělání (tedy mají vzdělání na úrovni ISCED 2), v dospělosti disponují významně nižší schopností základní dovednosti využívat v pracovním, občanském i osobním životě.

5 https://www.npi.cz/dovednosti-pro-zivot, https://piaac.cz/
6 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0088

Podle výzkumu PIAAC[7] realizovaného v letech 2019–2023 *„riziko nízkých dovedností zasahuje nestejnoměrně různé skupiny obyvatel. V České republice je značné u absolventů učebních oborů bez maturity. Mezi dospělými od 25 do 65 let s učebním oborem bez maturity má 41 % velmi nízkou úroveň čtenářských dovedností (úroveň 1 nebo nižší). Absolventům učebních oborů bez maturity přitom dělá potíže nejen práce s textovými informacemi – dvě pětiny (40 %) z nich mají velmi nízké dovednosti minimálně ve dvou ze tří zkoumaných oblastí (čtenářská gramotnost, numerická gramotnost, adaptivní řešení problémů). Tito dospělí se také méně zapojují do dalšího vzdělávání, mají tedy nejen horší vstupní podmínky, ale i menší příležitost dovednosti celoživotně rozvíjet, ať už v práci, nebo právě v dalším vzdělávání“.*

Úroveň 1 v případě čtenářské gramotnosti znamená, že jedinec dokáže vyhledat informaci na stránce textu, najít relevantní odkaz na webové stránce a identifikovat odpovídající text mezi několika možnostmi, pokud je relevantní informace explicitně zmíněna. Rozumí významu krátkých textů a také organizaci seznamů či několika oddílů v rámci jedné stránky, není ale schopen najít a porozumět informacím v delších textech, které obsahují také rušivé údaje, nedokáže se orientovat v jednoduchých vícestránkových digitálních textech, vyhledávat v nich a identifikovat v nich potřebné informace z různých částí textu, není schopen text parafrázovat nebo z něj vyvodit závěry na základě jednotlivých či sousedních částí textu. Jedinci, kteří se v rámci této gramotnosti nacházejí i pod úrovní 1, pak jsou schopni zpracovávat význam pouze na úrovni jednotlivých vět. Při práci s řadou vět se stupňující se složitostí dokážou určit, zda věta dává, nebo nedává smysl, jsou schopni číst krátké, jednoduché odstavce. Pokud mají na určitých místech v textu na výběr mezi dvěma slovy, dokážou určit, které z nich činí větu smysluplnou a konzistentní se zbytkem textu. Nakonec dokážou ve velmi krátkých textech vyhledat jednotlivá slova nebo čísla, aby odpověděli na jednoduché a jasné otázky.

V případě gramotnosti numerické jedinci s úrovní 1 prokazují porozumění celým číslům, desetinným číslům, běžným zlomkům a procentům. Dokážou vyhledat, pracovat s nimi a využívat matematické informace ve složitějších reprezentacích, které jsou zasazeny do reálných situací, kde je matematický obsah zřetelně vyjádřen a používá neformální matematickou terminologii s minimálním množstvím textu a rušivých informací. Nejsou ale schopni pracovat s matematickými informacemi – získávat je, používat a vyvozovat z nich závěry – a hodnotit jednoduchá tvrzení v úlohách zasazených do různých autentických kontextů. Jsou schopni interpretovat a používat informace, které jsou prezentovány v o něco složitějších formách (např. prstencové grafy, skládané sloupcové grafy nebo číselné osy), které mohou obsahovat formálnější terminologii a rušivé prvky. Dospělí pod úrovní 1 prokazují základní porozumění celým číslům a dokážou využít matematické znalosti k řešení jednoduchých úloh o jednom kroku. Informace jsou v těchto úlohách prezentovány prostřednictvím obrázků nebo jednoduše strukturovaných údajů v běžných a známých kontextech, s minimem nebo žádným doprovodným textem či rušivými informacemi. Matematický obsah je neformální a vyjádřený přímočaře.

Mezi lety 2011–2012, kdy proběhl první cyklus šetření PIAAC, a lety 2019–2023, kdy proběhl cyklus druhý, se výsledky českých dospělých v numerické gramotnosti příliš neměnily, zůstali jsme tedy na stejné úrovni mírně nad průměrem zemí, které se do tohoto výzkumu zapojily, v gramotnosti čtenářské se ale výsledek českých dospělých mezi oběma cykly významně zhoršil.

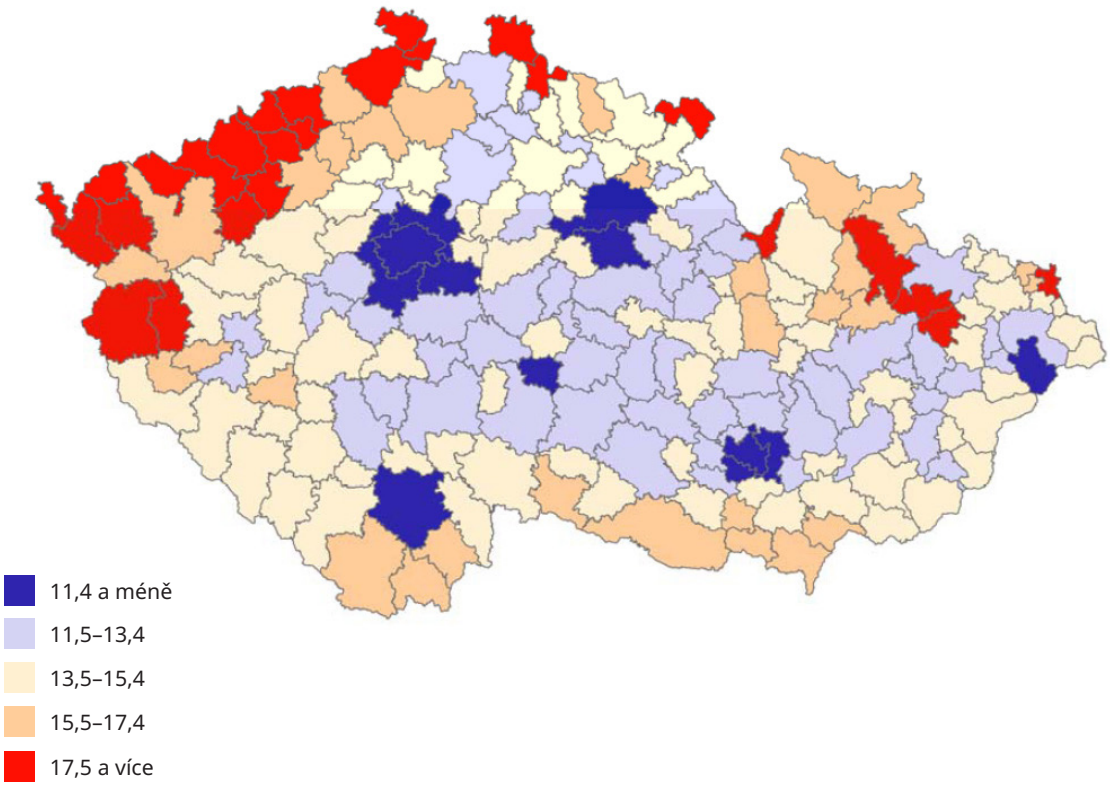
Mohlo by se zdát, že se vlastně až tak moc neděje, výzkum PIAAC ale ukazuje, že 25 % dospělých v České republice dosahuje při práci s textovými informacemi pouze nejnižších úrovní (1 a nižší z celkově 5 úrovní dovedností). Lidé v této skupině rozumí nanejvýš krátkým textům a systematicky uspořádaným seznamům s jasně uvedenými informacemi. Naopak velmi vysoké dovednosti (na úrovních 4 a 5) má pouze 10 % českých dospělých. Pokud k těmto výsledkům přidáme další, a sice že podle posledního

7 https://piaac.cz/vystupy-piaac/publikace/

sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021[8] se v České republice začíná významně zvyšovat počet dospělých zcela bez vzdělání (v roce 2001 to bylo 0,4 % populace ve věku 15 a více let, v roce 2011 0,5 % a v roce 2021 už 0,7 % a celkově v roce 2021 bylo 14,1 % osob ve věku nad 15 let buď bez vzdělání, nebo s ukončeným či neukončeným základním vzděláním a dalších 32,9 % pouze se středním vzděláním bez maturity), začínají už odborníci „bít na poplach". Sice to neznamená, že tito lidé neumí číst a psát, ale může to dost dobře znamenat, že mají velmi nízkou úroveň právě základních dovedností, protože, jak již bylo uvedeno, jedním z klíčových rizikových faktorů je právě nízká úroveň počátečního formálního vzdělávání.

Pokud se na problém podíváme z pohledu geografického rozložení v rámci České republiky, vidíme, že nejvíce osob se základním vzděláním, vč. neukončeného, je v příhraničních oblastech, a to hlavně při západní, severní a jihovýchodní hranici našeho území, především v oblastech okolo krajských měst Ústí nad Labem, Karlovy Vary a Ostrava[9]. Nejvyšší podíl osob ve věku nad 15 let se základním vzděláním, vč. neukončeného, je pak v Bílině (23,5 %).

Mapa 1: Podíl obyvatelstva se základním vzděláváním, vč. neukončeného podle SO ORP (v %)

8 https://csu.gov.cz/produkty/vzdelanostni-struktura-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2021
9 https://csu.gov.cz/produkty/vzdelanostni-struktura-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2021 (z tohoto zdroje je čerpána i mapa uvedená níže)

Jak bylo uvedeno výše, nízká úroveň základních dovedností s sebou nese řadu rizikových faktorů, a to jak na trhu práce, tak v občanském a osobním životě. Jak uvádějí výsledky výzkumu PIAAC[10]: „Dospělí, kteří dosahují nejvyšších úrovní na škále dovedností, výrazně častěji uváděli vysokou míru *životní spokojenosti* a velmi dobré či výborné *zdraví* ve srovnání s těmi, kteří dosahují úrovně 1 nebo nižší. Tito dospělí měli také výrazně vyšší pravděpodobnost, že uvedou vysokou míru *politické účinnosti* (tj. sebevědomí ohledně schopnosti chápat a ovlivňovat politické záležitosti), vysokou míru souhlasu s výrokem „lidem lze důvěřovat" (na rozdíl od „člověk nemůže být nikdy dost opatrný") a účast na dobrovolnických aktivitách v předchozím roce."

Pokud se podíváme na konkrétní ekonomické dopady[11], pak lidé bez vzdělání nebo jen se základním vzděláním, vč. neukončeného, tvoří 23,9 % nezaměstnaných. Mezi lidmi bez vzdělání je pak 74,5 % zaměstnaných a 25,5 % nezaměstnaných (čili čtvrtina lidí bez vzdělání je bez práce), u lidí se základním vzděláním, vč. neukončeného pak 83,6 % zaměstnaných a 16,4 % nezaměstnaných (pro srovnání u lidí vysokoškolsky vzdělaných s magisterským stupněm vzdělání je zaměstnaných 98,4 % z nich a pouze 1,6 % je nezaměstnaných). Lidé bez vzdělání nebo se základním vzděláním, vč. neukončeného, pak pracují především ve spíše nízkoplacených oborech, jako je zemědělství, lesnictví a rybářství, těžba a dobývání, zpracovatelský průmysl, zásobování vodou a činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi, doprava a skladování, ubytování a činnosti domácností. Z hlediska tříd zaměstnání pak tito lidé pracují především jako pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. Pokud to shrneme, u lidí bez vzdělání nebo jen se základním vzděláním, vč. neukončeného, je výrazně vyšší riziko nezaměstnanosti, a pokud zaměstnáni jsou, tak zpravidla na pozicích pomocných pracovníků, kde se platové ohodnocení pohybuje poměrně výrazně pod průměrnou mzdou.

Pokud se podíváme na konkrétní dopady na život člověka, vidíme, že nízká úroveň základních dovedností může způsobovat problémy skutečně v každodenním běžném životě.

V **pracovním životě** se lidé s nízkou úrovní základních dovedností mohou problematičtěji přizpůsobovat novým způsobům práce a novým technologiím, obtížněji se zapojují do dalšího profesního vzdělávání, tedy je pro ně obtížnější se například rekvalifikovat, z čehož plyne i velmi omezená možnost postupu do kvalifikovanějších a obvykle i lépe placených pozic. Konkrétně pak v práci mohou mít problémy například s přečtením a pochopením návodu, denního plánu práce nebo své výplatní pásky, spočítáním poměrů při míchání surovin či základními výpočty, ale například i při vyplňování životopisu při žádosti o jinou práci.

V **osobním životě** mohou lidé s nízkou úrovní základních dovedností mít problém například porozumět instrukcím k dávkování léků či informacím poskytovaným lékařem či lékárníkem, což může vést k zdravotním problémům či komplikacím, zanedbávání prevence i léčby, mohou mít problémy se správou svých financí, a to jak při plánovaní osobního či rodinného rozpočtu, tak při braní si (často velmi nevýhodných) půjček a plánování a spoření do budoucna, často nemohou pomoct svým dětem s domácími úkoly, ostatně riziko mezigeneračního přenosu je zde značné.

V **občanském životě** pak, jak již bylo výše zmíněno, jde ruku v ruce s nižší úrovní základních dovedností také nižší míra politické účinnosti, omezená schopnost zapojit se do veřejného dění, volit, účastnit se komunitních rozhodnutí, ale také nižší schopnost rozumět veřejným dokumentům (vyhlášky, informace poskytované obcí apod.), volebním programům. Tito lidé mohou mít problémy s pochopením úředních dokumentů, zákonů a v nich vymezených práv a povinností, obvykle snadněji podléhají manipulaci spojené s omezenou schopností kriticky vyhodnocovat informace na základě argumentů.

---

10 https://piaac.cz/vystupy-piaac/publikace/
11 https://csu.gov.cz/produkty/vzdelanostni-struktura-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2021

Pro společnost to znamená ekonomické ztráty – lidé bez vzdělání nebo jen se základním vzděláním, vč. nedokončeného, tvoří, jak již bylo výše uvedeno, necelou čtvrtinu nezaměstnaných, kteří jsou pak s vysokou pravděpodobností navíc příjemci různých dávek, což může značně zatěžovat sociální systém. Společnost s vysokou mírou nízkokvalifikovaných jedinců je méně konkurenceschopná, méně inovuje, hůře se adaptuje na technologické a jiné změny, snadněji se v ní šíří dezinformace a může v ní docházet k ohrožení demokratických procesů a dochází v ní ke zvyšování sociální nerovnosti a zvětšování rozdílů mezi vzdělanými a méně vzdělanými skupinami populace.

Jak rozvíjet základní dovednosti dospělých

Jak již bylo uvedeno výše, základ pro rozvoj základních dovedností se obvykle vytváří v rámci tzv. počátečního formálního vzdělávání, tedy ve školách, pokud ale tyto dovednosti nevyužíváme a nerozvíjíme v průběhu celého života nebo pokud jejich osvojení si v rámci školského systému nebylo kvalitní a efektivní, může to vést ke stagnaci, nebo dokonce k postupnému snižování jejich úrovně. A naopak, pokud tyto dovednosti v průběhu dospělého života rozvíjíme, vede to ke zvýšení jejich úrovně.

Bohužel nedostatečně rozvinuté základní dovednosti nemusí být na první pohled patrné a vzdělavatelé dospělých, včetně těch, kteří působí přímo v organizacích, si často nejsou vědomi toho, že jejich klienti, pracovníci, kolegové mají nízkou úroveň těchto dovedností. Přiznat, že mám problémy se čtením, psaním, mluveným projevem a/nebo počítáním, totiž obvykle není snadné a obava ze stigmatizace v tomto může být velkou bariérou.

Základem pro práci vzdělavatelů v oblasti základních dovedností je tedy uvědomění si, že tento problém u českých dospělých existuje, identifikace jedinců s nízkou nebo potenciálně nízkou úrovní základních dovedností a teprve poté jejich rozvoj.

A. Jak vypadají čtenářské a matematické dovednosti?

Již výše bylo uvedeno, že mezi základní dovednosti dospělých zde řadíme:

- čtenářské dovednosti (čtení, psaní a mluvení),
- matematické dovednosti (čísla, měření a statistika),
- digitální dovednosti (využívání systémů ICT, vyhledávání a sdílení a zpracování informací).

Tato metodika se zaměřuje a rozpracovává pouze čtenářské a matematické dovednosti, digitální dovednosti jsou kapitolou samou o sobě a jsou řešeny v jiných dokumentech.

Čtení v nejširším slova smyslu znamená schopnost odvodit z textu jeho význam, porozumět mu, aplikovat přečtené a přemýšlet o obsahu. Může být realizováno na papíře nebo na obrazovce a zahrnuje nejen písmena, ale také ilustrace, grafy, symboly, a případně jiné formy vyjádření.

Psaní zahrnuje schopnost srozumitelně a výstižně se vyjadřovat o různých tématech a komunikovat s ostatními písemnou formou. Zahrnuje schopnost plánovat, tvořit a upravovat texty s ohledem na obsah, účel a jejich čtenáře.

Mluvení / ústní komunikace je schopnost vytvářet smysluplnou komunikaci prostřednictvím poslechu a mluvení. Patří sem schopnost naslouchat druhým, reagovat na ně a odpovídat jim a při komunikaci si být vědom svého partnera.

Čísla zahrnují početní dovednosti, znamenají schopnost matematicky uvažovat, používat matematické pojmy, postupy, fakta a nástroje k řešení problémů, používat matematické symboly, provádět matematické operace, používat číselné osy, porovnávat čísla apod.

Měření zahrnuje schopnost používat základní jednotky pro délku, obsah, objem, hmotnost, teplotu, čas a úhly v konkrétních situacích, znalost geometrických tvarů (trojúhelník, čtverec, obdélník, kruh), používat měřicí zařízení, jako jsou hodiny, teploměr, váhy, měřicí pásma a odměrky, číst jednoduché tabulky, uživatelské příručky a mapy, odměřovat správné množství apod.

Statistika znamená schopnost shromažďovat, třídit, zaznamenávat a ilustrovat data pomocí tabulek a grafů a takto znázorněná data okomentovat, číst a porozumět diagramům, tabulkám a grafům, vyplňovat tabulky, porozumět statistickým údajům apod.

B. Jak velký je problém s nízkou úrovní základních dovedností?

Výzkum PIAAC realizovaný v letech 2019–2023 ukazuje, že:

- ve **čtenářských dovednostech** dosahuje pouze úrovně 1 nebo nižší (z celkem 5 úrovní) **21,5 %** českých dospělých v produktivním věku (oproti 11,9 % v 1. cyklu, který byl realizován v letech 2011–2012),
- v **numerických dovednostech** dosahuje pouze úrovně 1 nebo nižší (z 5) **18 %** českých dospělých v produktivním věku (což je srovnatelné s 1. cyklem výzkumu).

To znamená, že více než pětina českých dospělých v produktivním věku (od 16 do 65 let) je schopna číst, psát a mluvit pouze na základní úrovni a téměř pětina má pouze základní dovednosti v oblasti počítání – čísel, měření a statistiky. To má vliv nejen na to, jak efektivně se v dospělosti vzdělávají a učí, ale má to také velký vliv na jejich život pracovní, občanský i soukromý, jak bylo uvedeno výše.

C. Jak zjistit, kdo má nízkou úroveň základních dovedností?

Obecně se dá na říct, že nízkou úroveň základních dovedností mají:

- **lidé s nízkou úrovní formálního vzdělání**, tedy lidé bez vzdělání nebo pouze se základním vzděláním, vč. neukončeného a absolventi učebních oborů bez maturity,
- **lidé ve středním a starším věku** (výzkum PIAAC ukazuje, že horší skóre ve čtenářské i numerické gramotnosti mají lidé ve věkových kategoriích nad 44 let, a to bez ohledu na pohlaví),
- **lidé, kteří se méně zapojují do dalšího** (formálního i neformálního) **vzdělávání**,
- **lidé z příhraničních oblastí** (zejména Karlovarsko, Ústecko, Ostravsko).

Při zařazení konkrétního člověka do více z těchto skupin se pravděpodobnost, že úroveň jeho základních dovedností je nízká, zvyšuje. Nedá se ale rozhodně říct, že každý dospělý člověk spadající do jedné nebo více z těchto čtyř skupin má nízkou úroveň základních dovedností, a také není možné říct, že lidé, kteří do těchto skupin nepatří, mají úroveň základních dovedností vyšší. Proto je žádoucí brát tento rámec pouze jako „hrubé síto“, které je potřeba doplnit ještě o síto „jemnější“, tedy specifika konkrétních jedinců. U nich mohou vzdělavatelé úroveň jejich základních dovedností zjišťovat už před začátkem, na začátku a/nebo v průběhu či na konci vzdělávací aktivity mnoha způsoby, které poměrně často využívají k jiným účelům, resp. zjišťují jejich prostřednictvím jiné údaje. Nejtypičtější jsou uvedeny v následující tabulce.

		Jaké dovednosti zjišťujeme					
		čtení	psaní	mluvení	čísla	měření	statistika
Před začátkem vzdělávání	Poslat účastníkům krátký registrační formulář s osobními a kontaktními údaji.	x	x				
	Poslat přihlášeným krátký vstupní dotazník s několika otázkami ohledně jejich preferencí v rámci obsahu, předchozích zkušeností, již absolvovaných vzdělávacích aktivit na podobné téma apod.	x	x				
	Realizovat osobní rozhovor s přihlášenými účastníky (např. týkající se jejich preferencí, motivace).			x			
	Zadat přihlášeným krátký úkol týkající se tématu vzdělávací aktivity (pokud je to vzhledem k tématu možné, úkol může směřovat ke čtení grafů, tabulek, k výpočtům apod.).	x	x		x	x	x
Na začátku	Ústní představení se jednotlivých účastníků na začátku kurzu podle instrukce / struktury zadané lektorem.			x			
	Zapsání svého jména na jmenovku.		x				
	Diskuse nad programem kurzu a preferencemi jednotlivých účastníků.	x		x			
V průběhu vzdělávání	Zadání případové studie k přečtení a následné diskusi ve dvojicích či malých skupinách, zapsání řešení, reflexe.	x	x	x			
	Skupinová diskuse nad problémem z praxe účastníků / výzva ke sdílení zkušeností účastníků.			x			
	Výzva účastníkům, aby interpretovali graf nebo tabulku týkající se tématu vzdělávací aktivity.	x		x			x
	Zadání jednoduchého výpočtu týkajícího se tématu vzdělávací aktivity / praxe účastníků.	x			x		
	Výzva k přečtení a vysvětlení pracovní instrukce / návodu, paragrafu zákona apod.	x		x			
	Zadání úkolu do skupin s podpůrnými tištěnými materiály (např. SWOT analýza, PEST analýza apod.) a diskuse výsledků.	x	x	x			
	Vyplnění rozpočtu/kalkulace pro cvičný projekt.	x	x		x		
	Čtení smlouvy/dokumentu a identifikace klíčových bodů, jejich zápis a následná diskuse.	x	x	x			
	Měření a výpočet v praktickém úkolu (plocha, objem).				x	x	
	Řešení problémové situace s výpočtem (slevy, úroky).	x			x		
	Převod jednotek v praktickém úkolu (kg→g, m→cm).				x	x	
	Napsání akčního plánu s termíny a milníky / časové osy.	x			x		
	Vytvoření seznamu priorit.		x				
	Vytvoření jednoduchého grafu z poskytnutých dat.		x		x		x
Na konci	Zápis klíčových slov a vytvoření pojmové mapy probraného tématu.		x				
	Napsání akčního plánu.		x				
	Reflexe – co jsem se dnes naučil/a.		x	x			
	Vyplnění evaluačních dotazníků / dotazníků spokojenosti.	x	x		x		x

Jsou zde uvedeny pouze některé možnosti, vždy záleží na typu, zaměření a cílech vzdělávací aktivity, jaké úkoly jednotlivcům, malým skupinám nebo celé skupině bude lektor zadávat. Důležité je:

- nechat účastníky, aby byli sami (při čtení, psaní, mluvení a počítání) aktivní,
- kombinovat aktivity tak, aby pokryly co nejvíc sledovaných dovedností,
- aktivity vždy spojit s cíli a tématem vzdělávací aktivity, nerealizovat je jen kvůli diagnostice bez vazby na obsah,
- aktivity dělat pro účastníky atraktivní jak svým tématem (vždy spojeným s tématem kurzu), tak zadáním, a pestré (pracují jednotlivci, dvojice, malé skupiny, celá skupina, využívají se různé formy záznamu, různé typy aktivit),
- aktivity vztahovat k pracovní praxi či osobnímu nebo občanskému životu konkrétní skupiny účastníků (měly by se jich týkat),
- všímat si vzorců (kdo má problém se zápisem, vyhýbá se mu, kdo ztrácí pozornost při matematických úlohách a neplní je nebo s nimi potřebuje pomoct, kdo nemluví, kdo nečte zadání apod.),
- poskytovat podporu, pokud je potřeba,
- oceňovat pokrok a snahu,
- nesrovnávat účastníky mezi sebou navzájem (a to nejen nahlas před nimi, ale ani v duchu pro sebe),
- vytvořit bezpečné prostředí bez stigmatizace, nekomentovat veřejně nedostatky.

Dospělého s nízkou úrovní základních dovedností lze obvykle poznat na základě těchto projevů:

Čtenářské dovednosti	Matematické dovednosti
Čtení • Čte pomalu, prstem sleduje řádky • Žádá o přečtení nahlas • Nerozumí složitějším větám, potřebuje zjednodušení • Vyhýbá se úkolům se čtením delších textů	**Čísla** • Potřebuje kalkulačku i pro jednoduché operace • Dělá chyby v základních výpočtech • Nerozumí pojmům jako procento, poměr • Vyhýbá se úkolům s čísly • Neumí najít informaci v ceníku, receptu, časovém harmonogramu apod.
Psaní • Píše velmi stručně, telegrafickým stylem • Často dělá gramatické a pravopisné chyby • Preferuje zaškrtávání před volným textem • Dlouho mu/jí trvá napsání krátkého textu	**Měření** • Nerozumí jednotkám (m, kg, l) • Má potíže s převodem jednotek • Má potíže pojmenovat základní geometrické útvary • Má problémy s měřením v praxi (odměřování správného množství, úhlu, teploty apod.)
Mluvení • Má nestrukturované vyjadřování, obtížné sledování myšlenky • Má omezenou slovní zásobu • Vyhýbá se veřejnému vystoupení • Má potíže s formulací argumentů • Nerozumí sděleným instrukcím, pokynům	**Statistika** • Nerozumí grafům, tabulkám • Má potíže s interpretací průměru, součtu • Nečte legendy, osy grafů • Nedokáže porovnat data • Není schopen/schopna vyplnit formulář, tabulku

D. Jak rozvíjet základní dovednosti u dospělých?

Pokud pomocí výše uvedených nebo i jiných nástrojů lektor již před začátkem vzdělávací aktivity, na jejím začátku nebo v průběhu zjistí, že mezi účastníky vzdělávací aktivity jsou dospělí s nižší úrovní základních dovedností, může to pro něj být velmi užitečná informace, aby kurz této skutečnosti uzpůsobil, a to ve dvou rovinách.

První rovinou je uvědomění si, že mnohé aktivity, které plánuje využít, bude možná muset přizpůsobit (zjednodušit, zkrátit, změnit), protože účastníci nemusí být schopni například s porozuměním přečíst text, s nímž mají pracovat, písemně odpovědět na otázky nebo vypracovat úkol a řešení pak strukturovaně a srozumitelně sdělit a obhájit, popř. zvládnout i jednodušší početní úkony, převádět jednotky, pochopit grafy, pracovat s tabulkami apod. Je to rovina, kterou bychom mohli nazvat **regulační**, protože vyžaduje úpravy (regulaci) v obsahu či rozsahu, v použitých metodách, pomůckách atd., aby byly naplněny stanovené cíle vzdělávání.

Druhou rovinu této problematiky můžeme nazvat **rozvojovou**. Pokud si lektor je vědom určitých nedostatků v základních dovednostech účastníků kurzu, je žádoucí využívat takové prostředky (úkoly, metody, aktivity, pomůcky apod.), které přispějí k jejich rozvoji, což v budoucnu povede k efektivnějšímu vzdělávání a učení se, ke zlepšení v pracovní oblasti i v dalších oblastech života těchto lidí, jak bylo uvedeno výše. Interní lektoři pak mohou plánovat a realizovat vzdělávací aktivity pro pracovníky své organizace tak, aby systematicky a smysluplně vedly k rozvoji jejich základních dovedností.

Pokud tedy lektor chce integrovat rozvoj základních dovedností do svých běžných kurzů, má například tyto možnosti (nejde o vyčerpávající výčet, spíše o možnou inspiraci):

Strategie	Místo sdělování informací pouze ústně zprostředkujte účastníkům některé informace v psané podobě, nechte je: • přečíst zadání • diskutovat řešení ve dvojici či trojici • zapsat výsledky diskuse • diskutovat řešení v rámci celé skupiny • spočítat příklad • převést jednotky • interpretovat graf • nalézt konkrétní data v tabulce
Materiály	Využívejte krátké články k tématu, případové studie, návody, instrukce, reálné dokumenty (smlouvy, e-maily, reporty), příklady z praxe, grafy, tabulky apod.
Zadání	Účastníci mohou pracovat jako jednotlivci nebo ve dvojicích, maximálně v trojicích, je vhodné, aby každý měl svůj podkladový materiál, který může samostatně číst (nikoliv jeden text do dvojice či trojice, o který se musí účastníci dělit). Naprostou většinu uvedených nástrojů, metod a aktivit je možné využívat efektivně pouze ve skupinách s počtem do 16 (max. 20) účastníků.
Na začátku kurzu	**Představení se na začátku kurzu a napsání jména na jmenovku** Lektor na začátku kurzu vyzve účastníky, aby se představili podle struktury, kterou napíše na tabuli/flipchart nebo promítne (např. jméno a příjmení, organizace a pozice (u otevřených kurzů), motivace ke vstupu do kurzu apod.) a napsali své jméno na jmenovku. *Poznámka: Tuto aktivitu je vhodné realizovat spíše při vzdělávacích aktivitách delších než půl dne, může to totiž být časově náročnější.*
	Diskuse nad programem kurzu a preferencemi jednotlivých účastníků Lektor napíše na tabuli/flipchart v bodech (nebo v grafickém znázornění například cyklu, postupu, struktury dílčích témat) obsah kurzu, účastníci pak při představování nebo po něm vyjadřují, kterému tématu nebo tématům se chtějí věnovat podrobněji, popř. proč je právě toto téma zajímá více než ostatní. *Poznámka: Tuto aktivitu je možné realizovat pouze při vzdělávacích aktivitách, které mají více témat a je možné některá z nich na základě preferencí účastníků probrat důkladněji než jiná.*

V průběhu kurzu	**Úkol založený na práci s textem** Účastníci mají za úkol přečíst text a poté k němu lektor zadá konkrétní úkol, například: • podtrhněte tři hlavní myšlenky • najděte odpověď na tuto otázku… • vymyslete alespoň dva/tři způsoby, jak to, o čem jste četli, můžete využít ve svojí práci • zamyslete se nad tím, s čím / v čem s textem nesouhlasíte (a proč) • prostudujte si tento postup, pak si ho vyzkoušíme • najděte v této smlouvě, co/jaký/kolik… (např. jaké bude člověk platit úroky, na jak dlouhou dobu je smlouva sjednaná, za jakých okolností ji lze vypovědět) • najděte, jaké povinnosti máte podle tohoto dokumentu / této smlouvy / tohoto zákona • zjistěte z tohoto textu, jak máte postupovat, když… • co ukazuje graf, … • najděte v tabulce, co/kolik/kdo/kdy/, … • na základě údajů z textu/tabulky/grafu spočítejte… (např. průměr, plochu, objem, obvod, slevu) • na základě údajů z textu/tabulky vytvořte graf, který zobrazí… • porovnejte tento graf a tabulku / dva grafy / dvě tabulky / dvě období v jedné tabulce či grafu apod., co z toho plyne / jaký je trend… • na základě textu vytvořte časovou osu pro… Účastníci mohou pracovat samostatně nebo ve dvojici či trojici, v níž diskutují nad řešením, poté každá dvojice či trojice sdělí své řešení, a případně je (podle typu textu a zadání) zdůvodní či argumentuje.
	Hledání chyb Lektor předloží účastníkům text, v němž jsou záměrně udělané chyby. Úkolem účastníků je tyto chyby najít, podtrhnout/vypsat a v následné společné diskusi říct správné řešení.
	Doplňování slov Lektor předloží účastníkům text, v němž jsou záměrně vynechána klíčová slova. Úkolem účastníků je tato slova doplnit a v následné společné diskusi říct správné řešení.
	Případová studie Lektor předloží účastníkům smyšlený (ale realistický) nebo reálný popis případu či situace, která vyžaduje řešení. Účastníci text přečtou a společně hledají a diskutují řešení, které poté sdělí a zdůvodní ostatním ve společné diskusi.
	Zadání úkolu do skupin s podpůrnými tištěnými materiály (např. SWOT analýza, PEST analýza apod.) a diskuse výsledků Lektor předloží účastníkům podpůrné materiály (popř. je může nechat pracovat s materiály, které si sami vyhledají např. na internetu) a nechá je zpracovat úkol. V případě SWOT analýzy jde o vyhodnocení silných stránek (Strenghts), slabých stránek (Weaknesses), příležitostí (Opportunities) a hrozeb (Threats) nějakého nápadu, strategie, projektu, produktu, firmy apod., u PEST analýzy jde o mapování vnějšího prostředí Politického, Ekonomického, Sociálního a Technologického, jehož faktory ovlivňují určitou firmu/organizaci nebo problematiku. Účastníci řeší úkol ve dvojici nebo trojici a poté pod vedením lektora sdělují svá řešení celé skupině a společně nad nimi diskutují, zdůvodňují, popř. prioritizují apod. *Poznámka: Podobných analýz je celá řada, uvedené slouží spíše jako ilustrace metod řešení komplexnějších problémů s využitím podpůrných materiálů.*
	Skupinová diskuse nad problémem z praxe účastníků / výzva ke sdílení zkušeností Lektor se společně s účastníky domluví/vybere typický problém z pracovní praxe účastníků, nad nímž společně diskutují, hledají možná řešení (např. s pomocí tzv. Fishbone diagramu, který pomáhá uvědomit si příčiny určité situace – diagram má tvar rybí kosti, kde v hlavě ryby je definován hlavní problém, kosti vedoucí k páteři představují hlavní kategorie příčin a drobné kosti napojující se na hlavní (žebra) pak konkrétní možné příčiny v rámci stanovených kategorií). Lektor diskusi pouze facilituje (drží diskutující u tématu, dbá na to, aby se všichni zapojovali rovnoměrně) a vede účastníky k tvorbě závěrů.
	Spolupráce na cvičném projektu vč. vyplnění rozpočtu/kalkulace Lektor zadá účastníkům práci na konkrétním projektu (projekt vzdělávací akce, marketingový plán, příprava konference apod.), a to včetně rozpočtu. Variantou je stanovit hned na začátku finanční limit, který nesmí být překročen. Účastníci pracují na projektu ve dvojicích, trojicích či malých skupinách, poté své výsledky prezentují a pod vedením lektora diskutují s ostatními skupinami.

Na konci kurzu	**Zápis klíčových slov a vytvoření pojmové mapy probraného tématu** Na konci kurzu může lektor zadat účastníkům (jednotlivcům, dvojicím, trojicím), aby napsali klíčová slova z obsahu kurzu a tato graficky uspořádali do pojmové mapy, která zobrazí vztahy a vazby mezi těmito klíčovými pojmy. Může následovat diskuse nad tím, jaká slova si účastníci vypsali a jaký „tvar" má jejich pojmová mapa, lektor může případně korigovat a doplňovat. Variantou je dát účastníkům lepicí papírky (post-ity), na které zapisují klíčová slova, a ty pak přesouvají do podoby pojmové mapy.
	Sepsání akčního plánu s termíny a milníky / časové osy Lektor zadá účastníkům (jednotlivcům, pokud jde o jejich plán, skupinám, pokud jde o něco, co se týká jejich organizace) vytvoření tzv. akčního plánu čili detailního časového harmonogramu, který slouží jako návod, jak dosáhnout stanoveného cíle krok za krokem. Alternativou může být vytvoření časové osy jako jednodušší varianty.
	Reflexe – co jsem se dnes naučil/a Lektor na konci kurzu zadá účastníkům (jednotlivcům) za úkol zreflektovat a zapsat, co se v tomto kurzu naučili. Každý z účastníků pak přečte, co si zapsal.
	Vyplnění evaluačních dotazníků / dotazníků spokojenosti V závěru kurzu může lektor účastníkům rozdat evaluační dotazníky (dotazníky spokojenosti) obsahující kombinaci otázek s volnou odpovědí, s výběrem odpovědi a s využitím hodnoticích škál, které účastníci na místě vyplní (dopisují své odpovědi, vybírají z možností a volí na číselné škále).

Jaké základní dovednosti tyto aktivity rozvíjejí:

		Jaké dovednosti rozvíjíme					
		čtení	psaní	mluvení	čísla	měření	statistika
Na začátku kurzu	Ústní představení se jednotlivých účastníků na začátku kurzu podle instrukce / struktury zadané lektorem a napsání jména na jmenovku	x	x	x			
	Diskuse nad programem kurzu a preferencemi jednotlivých účastníků	x		x			
V průběhu kurzu	Úkol založený na práci s textem	x	x	x	x	x	x
	Hledání chyb	x	x	x			
	Doplňování slov	x	x	x			
	Případová studie	x	x	x			
	Zadání úkolu do skupin s podpůrnými tištěnými materiály (např. SWOT analýza, PEST analýza apod.) a diskuse výsledků	x	x	x			
	Skupinová diskuse nad problémem z praxe účastníků / výzva ke sdílení zkušeností účastníků			x			
	Spolupráce na cvičném projektu vč. vyplnění rozpočtu /kalkulace	x	x		x		
Na konci kurzu	Zápis klíčových slov a vytvoření pojmové mapy probraného tématu		x	x			
	Sepsání akčního plánu s termíny a milníky / časové osy	x	x		x		
	Reflexe – co jsem se dnes naučil/a		x	x			
	Vyplnění evaluačních dotazníků / dotazníků spokojenosti	x	x		x		x

Je zjevné, že se nejedná o nějaké zvláštní nebo neobvyklé metody či nástroje vzdělávání a rozvoje, velkou část z nich lektoři běžně v rámci svých kurzů využívají, nemusí si ale uvědomovat, že jimi rozvíjejí nejen znalosti týkající se tématu kurzu, ale právě i základní dovednosti.

Při přípravě kurzu, který se má zaměřovat na rozvoj jak odborných znalostí a dovedností, tak základních dovedností, je tedy vhodné zamyslet se nad těmito otázkami:

Pro čtenářskou gramotnost:

- Kde mohu místo vysvětlování dát účastníkům text k přečtení?
- Kde mohou účastníci něco napsat (místo jen mluvit)?
- Kde mohou prezentovat/vysvětlovat (rozvoj mluvení)?
- Jaké autentické materiály z oboru mohu použít?

Pro matematickou gramotnost:

- Kde mohu integrovat výpočty související s tématem?
- Jaká data/grafy mohu použít k analýze?
- Kde mohou účastníci plánovat/rozpočtovat?
- Kde mohou měřit, porovnávat, rozhodovat na základě čísel?

Vždy je přitom vhodné:

- Rozvoj základních dovedností realizovat tak, aby to byla **přirozená** součást aktivit kurzu, aby nebyl nápadný tím, že je mimo obsahovou náplň kurzu.
- Aktivity plánovat a realizovat tak, aby byly **funkční** jak pro rozvoj základních dovedností, tak pro rozvoj toho, na co je kurz zaměřen.
- Využívat aktivity a materiály, které jsou **smysluplné**, tedy mají přímý vztah k tématu kurzu.
- Využívat **zkušeností** účastníků a stavět na nich.
- Využívat materiály, které běžně používají v práci nebo v soukromém životě, tedy materiály, které jsou **relevantní**.

E. Jak implementovat základní dovednosti do vzdělávacích aktivit?

Implementace rozvoje základních dovedností do běžných kurzů není nic složitého. Takřka v každém kurzu je možnost dát účastníkům nějaké materiály ke čtení (s porozuměním), nechat je mluvit ve dvojících, malých skupinách či v plénu (se všemi), případně nechat je něco vypočítat, interpretovat graf apod.

Konkrétně to může vypadat například tak, jak naznačují následující názorné **ukázky**.

Kurz BOZP

Délka: 120 minut
Cílová skupina: Zaměstnanci na technickohospodářských pozicích (THP)

Obsah + metoda	Základní dovednosti
Úvod	
• Lektor se představí, přivítá účastníky a vyzve je, ať na papír zapíšou, jaká bezpečnostní rizika se vážou k jejich práci THP pracovníků, poté je vyzve ke sdělení. Výstupem může být seznam možných vnímaných rizik, na který lektor navazuje nebo odkazuje nebo jej doplňuje v průběhu kurzu.	psaní mluvení
Legislativa a povinnosti	
• Lektor stručně představí základní legislativní rámec (které zákony tvoří základ), poté rozdá účastníkům jednu stránku formátu A4 s výtahem z legislativy a nechá účastníky tento text přečíst s instrukcí, ať označí (podtrhnou) tři věci, které je překvapily nebo o nichž nevěděli. Účastníci poté sdílí svoje výstupy ve dvojicích a následně v plénu (se všemi), lektor vede diskusi, shrnuje, vysvětluje, zodpovídá dotazy.	čtení mluvení
• Poté lektor promítne graf/tabulku se statistikou pracovních úrazů v posledním roce / ve vývoji za poslední roky a klade k němu/ní otázky (např. které odvětví má nejvíce úrazů, kolik bylo smrtelných, čím jsou způsobeny, jak to souvisí s vaším oborem a pracovním zařazením apod.).	čísla statistika
Rizika a jejich hodnocení	
• Lektor s podporou prezentace krátce vysvětlí typy rizik, poté rozdá případovou studii s reálnou situací z praxe THP pracovníků. Účastníci řeší případ samostatně nebo ve dvojicích podle svých preferencí. Případová studie je zaměřena na identifikaci a hodnocení rizik (na škále) a návrh opatření. Lektor po uplynutí stanoveného času vyzve účastníky ke sdílení, provede kontrolu řešení, a případně doplní důležité body.	čtení čísla psaní mluvení
Ergonomie	
• Lektor s podporou prezentace krátce vysvětlí základy ergonomie. Poté požádá účastníky, ať odhadnou, zda je jejich aktuální sezení v učebně ergonomicky nastavené (ano/ne). Následně rozdá do dvojic nebo trojic skládací metry a vyzve účastníky, ať změří klíčové parametry (výška stolu, výška sedáku židle, úhel loktů, výška chodidel nad zemí, pokud je možnost, tak vzdálenost očí od monitoru, horní hrana monitoru, pokud ne, mají účastníci odhadnout). Výsledky měření zaznamenávají účastníci do připravených formulářů, kde je doplněn i sloupec pro měření na jejich reálném pracovním místě, který mohou na pracovišti vyplnit.	čtení měření čísla psaní
• Následuje diskuse.	mluvení
Evakuace	
• Lektor krátce vysvětlí základy, poté rozdá nebo promítne evakuační plán budovy a zadá do dvojic otázky, na které mají účastníci odpovědět (Kde je nejbližší únikový východ? Jak je odhadem daleko? Kolik únikových východů má tato budova celkem? Kde je nejbližší hasicí přístroj? apod.).	čtení čísla měření psaní
Závěr	
• Lektor rozdá jednoduchou šablonu pro osobní akční plán (Po dnešním dni udělám tyto tři věci: 1. … (do kdy), 2. … (do kdy), 3. … (do kdy) s instrukcí, že si mají účastníci vyplnit konkrétní věci, které jsou reálné a realizovatelné).	psaní čísla
• Na závěr lektor poděkuje, zodpoví případné dotazy a rozloučí se.	

Kurz Tvorba životopisu

Délka: 120 minut
Cílová skupina: Dlouhodobě nezaměstnaní

Obsah + metoda	Základní dovednosti
Úvod	
• Lektor se představí, přivítá účastníky, nechá je představit se podle struktury napsané na flipchartu/tabuli	čtení mluvení
Životopis	
• Lektor vyzve účastníky, ať na papír napíšou tři věci, o kterých si myslí, že patří do životopisu. Po zapsání účastníci porovnávají své seznamy ve dvojicích, poté ve čtveřicích. Následuje sdílení ve skupině, lektor zapisuje na tabuli / flipchart to, na čem se shodli.	psaní mluvení
• Lektor rozdá účastníkům vzorový, dobře strukturovaný životopis (1 strana formátu A4) a zadá úkol do dvojic (přečtěte životopis, označte různými barvami jednotlivé části, jako např. osobní údaje, vzdělání, praxe apod.), porovnejte s tím, co jste jmenovali v předchozím cvičení a je zapsáno na tabuli/flipchartu	čtení psaní mluvení
Struktura a části životopisu	
• Osobní údaje: Lektor na základě předchozího cvičení vysvětlí/připomene, co všechno obsahuje část „osobní údaje“, a vyzve účastníky, aby na prázdný papír napsali své osobní údaje ve struktuře, jako by to byl životopis.	psaní
• Vzdělání a praxe: Lektor vyzve účastníky, aby si pod sepsané osobní údaje nakreslili časovou osu a do ní zakreslili svou vzdělávací a pracovní historii v pořadí od současnosti směrem do historie.	psaní čísla měření
Tvorba životopisu	
• Výběr šablony: Lektor rozdá vytištěné tři různé šablony (klasická, moderní, Europass) a nechá účastníky vybrat si jednu a ve dvojicích diskutovat, kterou si vybrali a proč. Lektor se poté zeptá, kdo si kterou šablonu vybral a účastníci diskutují společně výhody a nevýhody (důvody výběru a nevýběru) každé ze šablon.	čtení mluvení
• Vyplňování šablony: Účastníci samostatně vyplňují své životopisy, průběžně mohou konzultovat s lektorem, který se pohybuje po učebně. Po 20 minutách lektor přeruší práci, nechá účastníky vyměnit si životopisy mezi sebou a zkontrolovat navzájem úplnost vyplňovaných údajů a dát zpětnou vazbu, poté účastníci pokračují ve vyplňování a po dalších 20 minutách lektor opět práci přeruší a účastníci si navzájem zkontrolují další vyplněnou část životopisu.	čtení psaní mluvení čísla
• Finalizace: Lektor rozdá kontrolní seznam (co vše musí obsahovat životopis – např. u vzdělání název školy, obor, roky studia, seřazení od nejnovějšího, u praxe název firmy, pozice, roky zaměstnání, stručný popis činností, seřazení od nejnovějšího, u dovedností minimální počet 3, jazyky, řidičský průkaz atd.), účastníci si svůj životopis podle toho zkontrolují, co chybí, doplní.	čtení psaní čísla
• Chyby v životopisech: Lektor rozdá špatně vyplněný životopis (s 5–7 chybami např. v datech, s překlepy, špatným pořadím, chybějícím kontaktem apod.), účastníci ve dvojicích hledají co nejvíce chyb. Následuje sdílení ve skupině.	čtení mluvení čísla
Kde hledat práci	
• Lektor se ptá, kde účastníci hledají nabídky práce, jakou mají zkušenost, nabízí další možnosti portálů, kde mohou práci hledat.	mluvení
Akční plán a závěr	
• Lektor rozdá účastníkům formulář pro osobní akční plán: Tento týden udělám: 1. Převedu svůj životopis do elektronické šablony a upravím jej pro pozici… 2. Pošlu svůj životopis na… (počet pozic) 3. Zaregistruji se na portál… (název) Účastníci vyplní osobní akční plán.	čtení psaní
• Lektor poděkuje účastníkům za práci v kurzu, zodpoví případné dotazy, rozloučí se.	

Závěr

Základní dovednosti nejsou jen něco, co se učíme ve škole, jsou to klíčové životní dovednosti, které se celoživotně buď udržují a rozvíjejí, nebo postupně slábnou. Nízká úroveň těchto dovedností zvyšuje riziko znevýhodnění v práci, v osobním životě i v občanském fungování a zároveň zatěžuje ekonomiku, sociální systém i demokratické procesy. Naopak dobře rozvinuté základní dovednosti zvyšují zaměstnatelnost a příjem, posilují schopnost orientovat se ve zdravotních, finančních a právních informacích, snižují náchylnost k manipulaci a přispívají k sociální soudržnosti a konkurenceschopnosti společnosti.

Vzdělavatelé dospělých hrají v rozvoji základních dovedností dospělých zásadní roli. Nejenže mohou přizpůsobit obsah, formu a jazyk kurzů tak, aby byly přístupné i lidem se slabšími dovednostmi, ale především mohou čtenářskou a matematickou gramotnost rozvíjet přímo v rámci profesního, občanského i zájmového vzdělávání. Nejde při tom o zavádění nových izolovaných „kurzů čtení a počítání“, ale o vědomé a smysluplné využívání reálných textů, čísel, tabulek a grafů, s nimiž se účastníci setkávají ve svém pracovním a každodenním životě, a pracovat s nimi tak, aby účastníci četli, počítali, diskutovali, porovnávali a tím rozvíjeli své základní dovednosti přirozeně a dlouhodobě.

Klíčovou podmínkou je bezpečné, respektující prostředí bez stigmatizace, prostředí, kde nikdo není zahanbován kvůli chybám nebo pomalejšímu tempu. Vzdělavatel by měl cíleně volit menší kroky, dávat dostatek času, využívat názornost, podporovat spolupráci a oceňovat snahu i dílčí pokrok. Pokud se tyto principy stanou běžnou součástí praxe vzdělávání dospělých, mohou i relativně malé úpravy výuky dlouhodobě přinášet významný efekt: dospělí si v kurzech neosvojí jen „obsah“, ale zároveň si posílí dovednosti, které jim pomohou lépe zvládat práci, život i roli občana.

Přílohy

Příloha A: Kde je možné najít informace k základním gramotnostem dospělých

Rozcestník na webových stránkách Národního pedagogického institutu České republiky:
https://www.npi.cz/dovednosti-pro-zivot

Jak rozvíjet základní dovednosti dospělých: tipy pro vzdělavatele:
https://www.npi.cz/aktuality/87066-zakladni-dovednosti-dospelych-tipy-pro-vzdelavatele

Výstupy z výzkumu PIAAC: **https://www.oecd.org/cs/publications/survey-of-adults-skills-2023-country-notes_ab4f6b8c-en/ceska-republika_6e4bb282-cs.html** a **https://piaac.cz/**

Příloha B: Cíle základních dovedností dospělých

Podkladový materiál Cíle základních dovedností dospělých slouží jako pomůcka při definování nebo přizpůsobování vzdělávacího obsahu vedoucího k rozvoji základních dovedností u dospělých. Materiál vychází z publikace Kompetenční cíle základních dovedností, kterou vypracovala norská agentura Kompetanse Norge v roce 2013 a je adaptován na podmínky v České republice.

Materiál je ke stažení na webových stránkách Národního pedagogického institutu České republiky:
https://www.npi.cz/aktuality/76586-cile-zakladnich-dovednosti-dospelych2.

Financováno Evropskou unií. Text odráží výhradně názory a stanoviska autorů, a nikoli názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu. Evropská unie ani poskytovatel grantu za uváděné názory a stanoviska nenesou odpovědnost.

Národní pedagogický institut České republiky
2026
www.npi.cz